

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”Yhteisötalouden yritysten merkitys Euroopan unionin yhteenkuuluvuuden ja demokraattisuuden parantamisessa”**(puheenjohtajavaltio Romanian pyytämä valmisteleva lausunto)**

(2019/C 240/05)

Esittelijä: **Alain COHEUR**

Lausuntopyyntö	20.9.2018 päivätty kirje
Oikeusperusta	Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 304 artikla
Vastaava jaosto	”yhtenäismarkkinat, tuotanto ja kulutus”
Hyväksyminen jaostossa	2.4.2019
Hyväksyminen täysistunnossa	15.5.2019
Täysistunnon nro	543
Äänestystulos (puolesta / vastaan / pidättyi äänestämästä)	118/1/1

1. Päätelmät ja suositukset

1.1 Yhteisötalouden yritykset tarjoavat erilaisilla toimialoillaan monenlaisia ratkaisuja, joilla yhteiskuntaa voidaan kehittää yhteenkuuluvammaksi ja yleisen edun paremmin huomioon ottavaksi. Yhteisötalous on tärkeä taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen osatekijä Euroopassa. Siihen kuuluu 2,8 miljoonaa yritystä, ja se tarjoaa 13,6 miljoonaa työpaikkaa, joiden osuus EU:n bkt:sta on 8 prosenttia. Yhteisötalouden yritysten merkitys laadukkaiden työpaikkojen luomisessa ja säilyttämisessä sekä Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin ja vuoteen 2030 ulottuvan kestävä kehitystä käsittelevän ohjelman onnistumisessa on keskeinen.

1.2 Yhteisötalouden nykyinen tilanne eri puolilla Eurooppaa on erilainen. Toisissa jäsenvaltioissa vahva historiallinen asema ja viimeaikaiset poliittiset suuntaukset tukevat sektorin kehitystä, kun taas toisissa sen kehityksellä on monia jarruja. Kun näissä tilanteissa myös taloudelliset varat ovat riittämättömät, yhteisötalous ei pääse tukemaan talouden elpymistä ja yritysten elinvoiman palautumista, lieventämään epätasa-arvon ja köyhyyden lisääntymisen aiheuttamia yhteiskunnallisia jännitteitä, vähentämään työttömyyttä tietyillä alueilla ja torjumaan työehtojen ja työolojen heikentymistä. Nämä ovat ilmiöitä, jotka johtavat populismin nousuun.

1.3 ETSK kehottaa jäsenvaltioita ja Euroopan komissiota tunnustamaan yhteisötalouden yritysten merkityksen aktiivisen kansalaisuuden kehittämisessä ja yhteisen hyvän vaalimisessa sekä eurooppalaisen sosiaalisen mallin edistämässä ja eurooppalaisen identiteetin luomisessa. Tunnustaminen on todellista vasta, jos samalla myönnetään asianmukaiset resurssit ja kannustetaan levittämään innovaatioita ja osaamista ja edistämään niiden hyödyntämistä.

1.4 ETSK toteaa, että yhteisötalouden yritystoimintamallit puuttuvat lähes kokonaan opetusohjelmista ja yritysten perustamis- ja kehittämisjärjestelmistä. Yhteisötalousohjelmat ja -kasvatus on voitava ottaa osaksi opetusjärjestelmiin sisältyviä ohjelmia, sillä se avaa portit osaamiseen ja yrittäjyyteen. Olisikin edistettävä yhteisötalouden yritysten pääsyä Erasmus+-ohjelmaan.

1.5 ETSK muistuttaa, että yhteisötalouden yrityksiä on edistettävä kunnianhimoisella ja monialaisella julkisella politiikalla sekä eurooppalaisella yhteisötalouden toimintasuunnitelmalla.

1.6 Kuten aiemmissakin lausunnoissaan, ETSK kehottaa EU:n toimielimiä ja jäsenvaltioita tukemaan erityisesti sosiaalista innovointia, mikä merkitsee yhteisötalouden yritysten ja kansalaisyhteiskunnan tunnustamista ja poliittista tukemista keskeisinä yhteiskunnan sidosryhminä sekä suotuisien olosuhteiden luomista niiden toiminnalle.

1.7 ETSK pyytää komissiota täsmentämään yhteisötalouden käsitettä erilaisten nykypäivän ilmenemismuotojen ominaispiirteiden pohjalta.

1.8 ETSK muistuttaa Euroopan komissiota, jäsenvaltioita ja Eurostatia tarpeesta panna täytäntöön satelliittitilinpitoa koskevaan käsikirjaan sisältyvät ehdotukset yhteisötalouden yritysten tilastorekisterin perustamiseksi.

1.9 ETSK muistuttaa tarpeesta jatkaa tutkimuksia, joissa kartoitetaan, missä määrin ja millaisin mekanismein yhteisötalouden yritykset auttavat vahvistamaan sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja demokratiaa ja piristämään taloutta. Tämä auttaisi kaventamaan eroa uusien jäsenvaltioiden ja muun EU:n välillä.

2. Yleistä

2.1 Yhteisötalouden yrityksille on ominaista se, että ne palvelevat yleistä etua tai tiettyä yhteisöä eikä niiden tarkoituksena ole voiton maksimointi. Niiden tavoite on selkeästi yhteiskunnallinen: parantaa yksilöllistä ja kollektiivista hyvinvointia vähentämällä eriarvoisuutta ja lisäämällä sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Tarkoituksena on myös auttaa luomaan laadukkaita työpaikkoja yhteiskunnallisesti vastuullisiin yrityksiin.

2.2 Yhteisötalous on kollektiiviseen omistukseen, solidaarisuuteen ja osallistavaan demokratiaan perustuva ihmisten toiminnan organisointimuoto, joka perustuu resurssien taloudelliseen tehokkuuteen ja jossa harjoitetaan hyödykkeiden ja palvelujen tuotantoa, jakelua, vaihtoa ja kulutusta. Yhteisötalous edistää aktiivisen kansalaisuuden ilmenemistä ja yksilöllistä ja kollektiivista hyvinvointia. Sillä on roolinsa kaikilla aloilla: talous-, sosiaali-, yhteiskunta- ja ympäristöasioissa.

2.3 On todettava, että demokratiaan ja sosiaaliseen yhteenkuuluvuuteen pohjautuvan yhteiskuntamallin perustaa ovat vähä vähältä murentamassa monet osatekijät: julkisten menojen ja niiden tarjoamien suojaverkkojen supistuminen, lyhyen aikavälin voiton ja kannattavuuden tavoittelu spekulatiivisilla rahoitusmarkkinoilla, populistinen nousu ja epätasa-arvon kasvu.

2.4 Tähän yhteiskuntakehitykseen ja kasvavaan epävarmuuteen vastaamiseksi mutta myös talouskehityspäämääriensä säilyttämiseksi EU:n täytyy tukea demokraattisia, yhteenkuuluvuuteen nojaavia yhteiskuntia, joissa tapahtuu taloudellista ja sosiaalista edistystä ja torjutaan syrjinnän ja sosiaalisen syrjäytymisen eri muotoja. EU voi saavuttaa päämäärensä puolustaen samalla unionin yhteisiä arvoja, jos se toteuttaa Euroopan sosiaalisten oikeuksien pilarin kunnianhimoisella tavalla ja saavuttaa kestävä kehityksen tavoitteet.

3. Sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja kansalaisyhteiskunta

3.1 Sosiaalisella yhteenkuuluvuudella tarkoitetaan Euroopan neuvoston mukaan yhteiskunnan kykyä turvata kaikkien jäsentensä hyvinvointi, vähentää eriarvoisuutta ja torjua syrjäytymistä. Euroopan komission mukaan taloudellisen, sosiaalisen ja alueellisen yhteenkuuluvuuspolitiikan tavoitteena on vähentää EU:n alueiden välisiä varallisuus- ja kehityseroja. Sosiaalisen yhteenkuuluvuuden heikennykset aiheuttavat turhautumista ja sisäänpäin kääntymistä, mikä on hedelmällistä maaperää antidemokraattisille teorioille. Demokratia ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus sekä kansalaisyhteiskunnan vapaa ja riippumaton järjestäytyminen ovat Eurooppa-hankkeen perustavia osatekijöitä, vaikka ne saatetaan nykyisin kyseenalaistaa. Yhteisötalous vastaa yhteiskunnallisten päämääriensä ja vaikutustensa kautta käytännönläheisesti yhteenkuuluvuuden ja kehityksen tavoitteeseen ja edistää samalla demokraattista mallia.

3.2 Historiallisten syiden vuoksi ja tilanteesta riippuen kansalaisyhteiskunta voidaan määritellä hyvin eri tavoin ja se voi saada hyvin erilaisia muotoja eri jäsenvaltioissa. Sen vakiintuneisuus riippuu kulttuurisista ja poliittisista perinteistä. Osa siihen kuuluvista organisaatioista (ammattiliitot, etujärjestöt, hyväntekeväisyysjärjestöt jne.) on pysyviä rakenteita, kun taas toisia ilmaantuu aikojen muuttuessa. Yhteisötalouden yritykset ovat henkilö- eivätkä pääomataloutta, joten niiden voidaan katsoa muodostavan kansalaisyhteiskunnan yhden osa-alueen.

3.3 Kansalaisyhteiskunta on eräänlainen yhteisötalouden yrityshautomon ja sitä kautta yhteenkuuluvuuden vauhdittaja. Perustamalla yhteisötalouden yrityksiä kansalaisyhteiskunta voi antaa tietyille vähemmistöille mahdollisuuden saada äänensä kuuluville tai kehittää sellaista heikosti kannattavaa toimintaa, johon perinteisemmät yritykset eivät välttämättä ryhtyisi. Muukalaisvihamielisten liikkeiden ja demokratian heikentymisen aikana yhteisötalouden yritykset voivat auttaa vahvistamaan kansanvaltaa ja yhteenkuuluvuutta (perussopimuksen 2 artikla) esimerkiksi maahanmuuttajien kotouttamisen alalla ⁽¹⁾.

3.4 Yhteisötalous ja sen anti ja lisäarvo yhteiskunnalle on usein sivuutettu koulujen ja yliopistojen opetusohjelmissä sekä yritystoiminnan perustamista käsittelevässä koulutuksessa. Jäsenvaltioiden ja EU:n toimielinten tulisi tarjota mahdollisuus yhteisötaloutta käsittelevään opetukseen, jotta kansalaiset saisivat halutessaan välineitä yhteisötalouteen osallistumiseksi.

4. Yhteisötalous: erilainen talousmalli ja erilainen vaikuttamistapa

4.1 Yhteisötalous on saanut alkunsa kansalaisten halusta järjestäytyä voidakseen vastata taloudellisiin ja sosiaalisiin mutta myös kulttuurisiin tarpeisiin yhteiskunnan muuttuessa, ja yhteisötalouden yritysten määrittely on aluksi perustunut niiden oikeudelliseen asemaan eli osapuolten väliseen perustavaan sopimukseen, jossa vahvistetaan osapuolten vapaasti hyväksymät sisäiset toimintasäännöt. Näin ovat saaneet alkunsa keskinäiset yhtiöt, osuuskunnat ja yhdistykset sekä myöhemmin säätiöt. Nämä oikeudelliset mallit ovat edelleen yleisimpiä yhteisötalouden yrityksiä perustettaessa ⁽²⁾.

⁽¹⁾ EUVL C 283, 10.8.2018, s. 1

⁽²⁾ ETSK:n tutkimus vuodelta 2017, Recent Evolutions of Social Economy

4.2 Yhteiskuntien kehittyessä mukaan on tullut muunkinlaisia rakenteita: työllistymistä edistäviä yrityksiä, jotka toimivat työelämään ja yhteiskuntaan sopeuttamisen alalla ja vammaisalalla, sekä sosiaalisia yrityksiä, jotka toimivat jätteenkeruun ja kierrätyksen, hoivapalvelujen tai ympäristönsuojelun alalla.

4.3 Euroopan komissio on monissa eriluonteisissa teksteissä (aloite, asetus⁽³⁾) antanut tukea olennaisesti yhteisötalouteen kuuluvien sosiaalisten yritysten kehittämiseksi. Parhaillaan käydään keskustelua sosiaalisen yrittäjyyden, jonka määritelmä ei ole yksiselitteinen, sisällyttämisestä tosiasiallisesti yhteisötalouteen.

4.4 ETSK on pitkään vaatinut yhteisötalouden yrityksiä koskevaa toimintasuunnitelmaa, jolla varmistettaisiin niiden kehitys ja kasvu ja vapautettaisiin tämän alan koko potentiaali Euroopassa. ETSK katsoo, että yhteisötalouden yritykset kuuluvat normaaliin talouteen eivätkä ole ristiriidassa muiden liiketoimintamallien kanssa. Useimmissa yritysten tuki-, kehitys- ja käynnistämisohjelmissa sekä muissa välttämättömissä välineissä, kuten lainsäädännössä ja rahoitusvälineissä, usein sivuutetaan yhteisötalouden yritysten tukeminen pääasiassa siksi, että ohjelmat on laadittu vakiomuotoisempaa, perinteisempää yritysmallia ja -ajattelua varten. Yhteisötalouden yritysten asema on tunnustettava täysin myös työmarkkinaosapuolten vuoropuhelussa, johon ne otettava mukaan.

5. Yhteistyön ja yhteisötalouden panos sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ja demokratian tavoitteisiin

5.1 Demokratia sisältyy olennaisena osana yhteisötalouden määritelmään ja yhteisötalouden yritysten toimintadynamiikkaan. Sisäisellä demokratialla tarkoitetaan periaatetta, jonka mukaan jokaisella on yksi ääni päätöksentekoaikoina ja eri toimijaryhmät – työntekijät, käyttäjät, edunsaajat tms. – osallistuvat yrityksen hallintoihin.

Yhteisötalouden yritysten merkitys koko talouden demokratisoimisessa on kuitenkin niiden sisäisiä hallintomalleja laajempi. Niihin sisältyy nimittäin demokraattinen ulottuvuus, joka antaa kansalaisille mahdollisuuden osallistua kollektiiviseen toimintaan ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Yhteisötalouden yritykset ovat sikäli todellisia osallistavan demokratian kouluja.

5.2 Yhteisötalouden yritysten demokraattinen tehtävä toteutuu eri tasoilla: niiden tuottamissa hyödykkeissä ja palveluissa, niiden tarjoamissa vaihtoehdoissa ja vastauksissa täyttymättä jääneisiin tarpeisiin, niiden luomissa ilmaisumahdollisuuksissa ja keskusteluissa ja niiden toteuttamassa vaikuttamis- ja valveuttamistoiminnassa. Niiden liiketoimintamallissa on otettava paremmin huomioon ympäristöasiat, työmarkkinasuhteet ja työntekijöiden työolot ja -ehdot.

5.3 Kun puhutaan yhteisötalouden panoksesta yhteenkuuluvuuteen, viitataan usein lähinnä sen kykyyn korjata tilannetta, toimia vaikeuksissa olevien väestönosien keskuudessa ja osallistua sosiaali- ja terveyssektorin toimintaan. Korjaavan roolin liittäminen yhteisötalouteen onkin kiistatonta ja yhdistystoimintaan erottamattomasti kuuluvaa. Yhteenkuuluvuutta ja demokratiaa on kuitenkin myös tarkasteltava ottaen huomioon yhteisötalouden yritysten toteuttamat toimintapolitiikat ja menettelyt niiden yhteiskunnallisten vaikutusten mittaamiseksi.

6. Sosiaalinen ja alueellinen yhteenkuuluvuus – yhdenmetyt eurooppalaisen alueen lujittaminen yhteisötalouden avulla

6.1 Globalisaatio, unionin sisämarkkinoiden luominen ja suuret teollisuusvallankumoukset ovat aiheuttaneet perinpohjaisia alueellisia muuttoksia. Teollisuuden väheneminen ja työttömyys ovat koettelleet ja koettelevat edelleen monia alueita.

6.2 Uusien jäsenvaltioiden talous on käynyt läpi pitkällisen ja joskus tuskallisen siirtymän kommunistisesta suunnitelmataloudesta säänneltyyn markkinatalouteen. Institutionaaliset ja poliittiset muutokset ovat vaikuttaneet niiden yhteiskuntaan ja talouteen sekä muuttovirtoihin. Muutokset ovat koskeneet kaikissa näissä maissa myös pk-yrityksiä ja erityisesti osuuskuntasektoria, joka oli useiden vuosikymmenien ajan ja jopa markkinatalouteen siirtymisen vaiheessa välineellistetty. Yhteisötalouden kehittyminen näissä maissa voisi auttaa EU:ta saavuttamaan tavoitteensa luoda yhdenmetyt eurooppalainen alue, jolla sosiaalista ja taloudellista epätasa-arvoa EU-15:n ja 12 uuden Itä- ja Etelä-Euroopan jäsenvaltion välillä saataisiin vähennettyä ja kitkettyä.

⁽³⁾ Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1296/2013, annettu 11 päivänä joulukuuta 2013, työllisyyttä ja sosiaalista innovointia koskevasta Euroopan unionin ohjelmasta ("EaSI-ohjelma") ja eurooppalaisen työllisyyttä ja sosiaalista osallisuutta koskevan Progress-mikrorahoitusjärjestelyn perustamisesta annetun päätöksen N:o 283/2010/EU muuttamisesta (EUVL L 347, 20.12.2013, s. 238).

6.3 Monissa tämän alueen maissa yhteisötalous on vähä vähältä menettänyt arvostustaan. Sektoria ei ole kuitenkaan kokonaan lakkautettu. Keskinäiset yhtiöt, yhdistykset ja säätiöt kokevat nyt puolestaan uutta tulemistä ja asteittaista laajentumista näissä maissa rinnan kansalaisyhteiskunnan, yhteiskunnallisten liikkeiden ja ammattiliittojen kehittymisen kanssa oltuaan noin viidenkymmenen vuoden ajan lähes täysin kadonneina. Tämän ”kolmannen pilarin” kehittymistä uusissa jäsenvaltioissa olisi pidettävä osana niiden asinmukaista integroitumista eurooppalaiseen sosiaaliseen malliin.

6.4 Valistus- ja tiedotuskampanjat, joissa käsitellään yhteisötalouden ja osuuskuntaliikkeiden historiaa, perinteitä ja kansallisia juuria, auttaisivat hälventämään kommunistihallinnon aikaisten pakko-osuuskuntien herättämää kielteistä mielikuvaa ja liittämään uudet yhteisötalouden muodot yhteisötalouden perinteisiin.

6.5 Samaan aikaan valtuutetut, yrittäjät ja kansalaiset niissä maissa, joissa on vahvat yhteisötalouden perinteet, ovat pyrkineet antamaan uutta vauhtia alueilleen ja korjaamaan ilmennyttä taloudellista ja sosiaalista epätasapainoa. Yhteisötalouden perinteiset ja uudet muodot ovat päässeet monien alueiden paikallispolitiikan ytimeen ja ovat edistäneet yhteenkuuluvuutta ja demokraattista osallistumista.

7. Yhteisötalouden yritykset sosiaalisten ja taloudellisten innovaatioiden edistäjinä

7.1 ETSK on käsitellyt aiemmissa lausunnoissaan innovointia, jolla usein viitataan sosiaalisiin tai yhteiskunnallisiin innovaatioihin. Ne ovat hyväksi yhteiskunnalle ja myös parantavat yhteiskunnan toimintakykyä. Sosiaalinen innovointi pohjautuu eettiseen, ideologiseen tai yleisen edun mukaiseen näkökulmaan, mistä osoituksena on kansalaisyhteiskunnan rooli hyvinvointijärjestelmien muokkaamisessa. Yhteisötalouden yritykset toimivat sosiaalisen innovoinnin moottoreina, sillä niissä usein keskitytään tiettyyn käyttäjäryhmään, täyttymättä jääneeseen tarpeeseen yhteiskunnassa tai tietyn aukon paikkaamiseen.

7.2 Esille on nousemassa monenlaisia uusia liiketoimintamalleja, jotka muuttavat suhdetta tuottajien, jakelijoiden ja kuluttajien välillä (esimerkiksi toiminnallinen talous, jakamistalous ja vastuullinen rahoitusala). Yhteisötalouden yritykset eivät ole uusia mutta sopivat tähän vaihtoehtoisten taloudellisten mallien ryhmään, sillä niillä pyritään ratkaisemaan muita ihmisille ja maapallolle keskeisiä haasteita, jotka ovat ratkaisevan tärkeitä kestävän kehityksen kannalta: niitä ovat muun muassa sosiaalinen oikeudenmukaisuus, osallistava hallinto ja luonnonvarojen ja luonnonpääoman vaaliminen. EU voi nousta johtajaksi sellaisten innovatiivisten talousmallien kehittämisessä, joissa liitetään erottamattomasti yhteen taloudellinen hyvinvointi, korkeatasoinen sosiaalinen suojeleminen ja ympäristökestävyys, ja luoda näin ”eurooppalaisen tuotemerkin”. EU:n on siis asetettava tässä asiassa kunnianhimoiset tavoitteet.

7.3 Belgiassa SMART-osuuskuntakokeilu mahdollistaa osuuskunnan jäsenille, jotka ovat itsenäisiä ammatinharjoittajia, taloudellisen toiminnan kehittämisen turvatuissa olosuhteissa. SMART on nykyisin käytössä yhdeksässä Euroopan maassa, ja siihen osallistuu yhteensä 120000 ammattilaista.

7.4 Espanjassa osuustoiminnallinen ryhmä Mondragon on jo 70 vuoden ajan ollut tärkeässä roolissa Baskimaan taloudellisessa ja yhteiskunnallisessa kehityksessä. Mondragon Corporation työllistää nykyisin yli 90000 henkeä.

7.5 Ranskassa osuustoiminnalliset SCIC-yhtiöt (sociétés coopératives d'intérêt collectif) huolehtivat suurelta osin vaikeuksissa olevien henkilöiden tukemisesta ja integroimisesta takaisin yhteiskuntaan. Niistä on tullut alueellisen kehityksen toimijoita, ja ne toteuttavat paikallisia kehittämishankkeita.

7.6 Yhä useammat digitaalialan ammattilaiset ja tutkijat työskentelevät osuuskunnissa tai yrityksissä, jotka määrittelevät alakseen ”aineettoman yhteisen omaisuuden”.

7.7 Sama tilanne on reilun kaupan alalla sekä luonnonmukaisten tai ”harkitusti tuotettujen” laadukkaiden maataloustuotteiden tuotannossa ja jakelussa. Ympäristöalalla toteutetaan yhä enemmän yhteisötalouden yritysten aloitteita.

7.8 Yhteisötalouden yritykset eivät välttämättä ole pieniä. Pankki- ja vakuutusosalalla toimii yhteisötalouden yrityksiä (mm. Crédit coopératif Ranskassa ja Groupe P&V Belgiassa), jotka ovat johtavia yrityksiä kansallisilla markkinoilla. Kuluttaja- ja jakeluosuuskunnat ovat myös tärkeällä sijalla lähikaupan alalla Euroopassa.

Bryssel 15. toukokuuta 2019.

*Euroopan talous- ja sosiaalikomitean
puheenjohtaja
Luca JAHIER*